

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΩΝ ΤΣΕΧΩΝ

Της Κατ ΣΟΦΙΑΣ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

Η προσεχής παράσταση της «Πουλμένης Μινστές» του Σμέτανα που ανέβασε η Έθνική Λυρική Σκηνή, μου δίνει σήμερα την ευκαιρία να μιλήσω για τη μουσική της Τσεχοσλοβακίας, που συγκινείται από αιώνας από τη μεγάλη δόνηση της τέχνης κι έχει πολιτογραφηθεί το δοκιμασμένο λαό της μέσα στους μουσικότερους λαούς του κόσμου. Η Βοημία, η προνομίως αυτή μουσική κοιλιά της Μεσοεuropής σημειώνει μεγάλους μουσικούς σταθμούς στην παγκόσμια ιστορία της Τέχνης, πολύ πριν από το έθνικιστικό κίνημα του μεγάλου της συνθέτου Μπέντριχ Σμέτανα. Μουσικά μνημεία εκκλησιαστικής μουσικής του ενάτου και δεκάτου αιώνας περιώζονται εύλαβος στην Πράγα, από την εποχή που οι άγιοι Κύριλοι και Μεθόδιος εκ Θεσσαλονίκης, έφεραν πρώτοι τον Χριστιανισμό στην Τσεχοσλοβακία. Σημαντικό σταθμό αποτελούν τα λειτουργικά μέλη του άρχιεπισκόπου Γιάν Γέστεν, και του έθνομάρτυρος Γιάν Χούς, άρχηγος των Χουσιτών, και συνθέτου πολλών ιστορικών και σατυρικών τραγουδιών, που αυτός πρώτος έπέβαλε τη γλώσσα του λαού στην επίσημη λειτουργία, με τον περίφημο "Ύμνο του «Είμαστε του Θεού οι πολεμάτχοι», και κήκη ζωηράτος από του έθνους φανατικούς έγχρωτος του.

Όταν άργότερα οι Βοημοί και οι Μοραβοί αναγκάζονται να προσχωρήσουν βιασώς στον Καθολικισμό, τα τραγούδια των Χουσιτών χρησιμοποιούν ως πολέμιμα βάρβα της πολυφωνίας στους συνθέτες Τρογιάν, Τουρνόβσκι, Ρυχνόβσκι, Μπεστρουόντς και Βλαχοσλάβ. Αυτοί διατυρούν την Τσεχική μουσική παράδοση ως τον 17ον και 18ον αιώνα, όταν με την επίδραση των μεγάλων Γερμανών κλασικών νέα άνηθηση σημειώνεται στη μουσική της Τσεχοσλοβακίας. Ο Τσερνόχορσκι, διδάσκαλος του Γκλόουκ και του Ταρτίνι, ο Τσελένκα, ο Τομά, ο Τσάχ, ο Κοτζέλου, και ο μεγάλος Μουζιβέτες, αποτελούν τη φωτειρή πλειάδα της Τσεχικής μουσικής, που σκορπίζει τα φώτα της σ' όλη την Ευρώπη. Ο Μουζιβέτες δοξάζεται στην Ίταλια με την προσωνυμία «ο θεός Βοημός» (Il divino Boemo) και συνδέεται με εγκάρδια φιλία με το Μότσαρτ, που προσφέρει για χάρι του τον «Δόν Ζουάν» στην Πράγα, όπου το άριστο έργομα αυτό πρωτοπαίζεται στα 1787.

Ο Μουζιβέτες έγραψε πολλά έργα που παίζονται ως σήμερα στην Πράγα και στην Ίταλια: τέσσερα Όπεράτια, έξη Συμφωνίες, δεκαπέντε Όπερες, —μέσα στις όποιες ο «Βελερεφόντης», ή «Εριφίλι», ή «Ολυμπιάς» και ή «Αρμίντα» κατέχουν την πρώτη θέση—, πέντε Σονάτες για πιάνο, τις όποιες άγαποσε έξαιρετικά ο Μότσαρτ και τις έκτελοοσε συχνά στο κονσέρτα του, και έργα μουσικής δωματίου,

Τα κοσμοϊστορικά γεγονότα του τέλους του 18ου αιώνας προκαλούν την έθνικη αναγέννηση της Τσεχοσλοβακίας, που χρησιμοποιεί ως άφετηρία και της μουσικής της αναγέννησης. Ο Τομάζεκ, ο Ρόμπα, ο Πισλ,

γράφουν πρώτοι μουσική επάνω σε τσεχικούς στίχους και το Έθνικόν Ύθειον της Πράγας παίρνει μια από τις πρώτες θέσεις μέσχι στις μουσικές σχολές της Ευρώπης, με τους διευθύνει φήμης καθηγητάς του, τον Άμπρολ, τον Πρότς, τον μεγάλο οργανίστα Σλάβικ, και τον Σκρούτ, τον συνθέτη της πρώτης τσεχικής όπερας «Ντράτβε μούλι», και του έθνικου τσεχικού Ύμνου «Κθεντόμω μούλι». Στο Έθνικόν Ύθειον της Πράγας αποκαλύπτεται στίς τζέξεις του Πρότς και ή μεγαλύτερη μουσική ιδιοφυαία της Τσεχοσλοβακίας, ο Μπέντριχ Σμέτανα.

Αυτός είναι ο καθαυτός δημιουργος της έθνικης Τσεχικής μουσικής, που με τα έργα του αποκαλύπει θριαμβευτικά στον κόσμο την ήμαδική ψυχή της πατρίδας του.

Η μόρτα του είνε τραγική, όπως όλων των μεγάλων. Ο Σμέτανα, πριν ακόμα ολοκληρώσει το έργο του και τη μεγάλη άποστολή του, την εποχή που μεσουρανή ως συνθέτης και διευθυντής της Όπερας της Πράγας, χάνει έντελως την άκού του. Και λίγα χρόνια άργότερα, ή μουσική του διάνοια κρεμίζεται στη μαύρη άβυσσο της τρέλλας. Ο Σμέτανα με το έργο του ανακρίνεται πρώτος αυτός τη μουσική ανεξαρτησία της Τσεχοσλοβακίας, όγδοντα χρόνια πριν ή άγαπημένη του πατρίδα άνακτήσει επίσημα την πολιτική της ανεξαρτησία στο μεγάλο συνέδριο της Ειρήνης του 1919, και μετά τους θρυλικούς άγώνες του Μάξαρου.

Ο Σμέτανα θεωρείται ο Σοπέν της Τσεχοσλοβακίας. Όχι όμως έλεγειακός κι άγιάτρευτα θλιμμένος, όπως ο έθνικός φάλητης της Πολωνίας, που την πονεμένη χλωμα και την άτέρμονα άγονία της μουσικής του σπαθίζουν έξαιρικά ο έπικες όστραπές κι οι λυρικές φλόδες ενός λαγύστιγμου ήρωικού Τουρταϊσμού.

Ο Σμέτανα είναι ένας γερός νεορομαντικός που διαπνέεται από αίσιοδοξη έλπίδα. Η συμφωνική μουσική του, καθαρώς προγραμματική, αποτελεί ένα στερεά σφιχτοδεμένο κύκλο, που με το γενικό τίτλο «Ma Vlast» (Η Πατρίδα μου) άνιστορεί τα ήρωικά στάδια και τις φυσικές καλλονές της Τσεχοσλοβακίας. Η «Επίσημη Συμφωνία» και το «Καρναβάλι της Πράγας» για μεγάλη όρχήστρα, είναι δυο εύχιοχημένα συμφωνικά ποιήματα, που διαλαλούν την Τσεχική λαϊκή ψυχή, με μια πλουσιώτατη κι έντελως ίδιούτη μουσική γλώσσα. Η κομπαγάπητη όπερα του Σμέτανα «Η πούλημένη μινστή», κρατά ως σήμερα τα σκήπτρα σ' όλο τα λυρικά θέατρα της Ευρώπης, μαζί με τη «Λυμπούζα» και τη «Νταλιμπόρ». Οι άλλες του όπερες, το «Φίλι», το «Μυστικό», ο «Βράχος του Διαβόλου», οι «Βραδεμβούργοι στη Βοημία», οι «Δυο Χήρες» είναι λιγότερο, γνωστά έξω από τα σύνορα της πατρίδας του.

Ο Σμέτανα έγραψε ακόμα μεγάλα έργα μουσικής, ώραιες έκφραστικές μελωδίες, και συνθέσεις για πιάνο, μέσα στις όποιες οι περίφημοι «Τεχέικοι χα-

ροί» δονούνται από το ζωτικότερο παλμό και τους γρηωότερους εθνικούς ρυθμούς της πατρίδας του.

Ο Άντον Νιρβόρτσκι, ο μεγαλύτερος Τσέχος συνθέτης μετά τον Σμέτανα, υπερβηματίζει τον προκάτοχά του από στα εθνικά του ιδεώδη. Είναι ένας μουσικός πνευματοβλάστης. Έκτός από τη γνωστή κι όλους συμφωνία του του «Νέου Κόσμου», την οποία έγραψε οτρία χρόνια τής διαμονής του στη Νέα Υόρκη, όλα τα έργα έχουν μία γνήσια ολαρική σφραγίδα, με την οποία ο πολυμήχανος αυτός και πλουσιώτατης εμπειρίας συνθέτης συνδυάζει πολλά πρωτόγνωρα έζωτικά στοιχεία. Ο Νιρβόρτσκι έγραψε δέκα όπερες, από τις όποιες γνωστότερες είναι ή περίφημη «Ρουσσάλκα», ο «Βασιλεύς και Καρβουνιάρης», ο «Δημήτρης», ή «Βάντα», ο «Ιακωβίνος».

Τ' άριστουργήματα τής συμφωνικής μουσικής του είναι οι «Σλαβικοί χοροί», οι «Σλαβικοί θρύλοι», οι όκτω «Συμφωνίες» του, το «Στάμπας Μάτερ», το «Ρέκβιεμ», και το «Ορατόριο ε' Αγία Λουβίνα». Τά περίφημα «Τσιγγάνικα τραγούδια» του Νιρβόρτσκι, και τά έργα του μουσικής δοματίου έχουν διαδοθή σήμερα σ' όλο τόν κόσμο, και είναι περιζήτητα άπ' όλους τους καλλιτέχνες στις μεγάλες συναυλίες.

Τόν εθνικιστικό όδρομό τών δύο αυτών δημιουργών τής Τσέχικης μουσικής, ακολουθούν ως σήμερα όλοι οι μεταγενέστεροί τους και οι σύγχρονοι συνθέται. Τά όνομάτά τους, τόσο δυσκολοπρόφερτα για όλους τους ξένους, είναι τόσο πολλά, και ή άκτις τής μουσικής τους δράσεως από την Πράγα και τή Βιέννη, τή μουσική μητρόπολι τής Εύρώπης, έκτείνεται σ' όλη τήν Κεντρική Εύρώπη.

Τό έργο τών Τσέχων συνθετών προταγανδίζει κι αναδειχνει στη δεκάτη δύναμη ή πλείστα τών μεγάλων σολλιστ τής μουσικής τους πατρίδας τού Όντριασκ, τού Κούμπελικ, τού Ψίχοντα, τών περιφημων Τσέχικων Κουαρτέτων Σέρβικ, Νοβák, Τσίκ, τών άρχμουσικών παιχνιδίας φήμης Κοβάρβικ, Όστρελιλ, Μέντιμπαλ, Τσελάνσκι, τών πρωταγωνιστών τής Όπερας Έμιμας Ντιμπούλτσκι, Πακράτσφε, και άλλων.

Η μεγαλύτερη μουσική προσωπικότης τής σύγχρονης Τσεχοσλοβακίας είναι ο εθνικός της συνθέτης Λέος Γιανάτσκι. πού πέθανε πριν από λίγα χρόνια εις βαθύ γήρας, όφου έγραψε πολλά άριστουργήματα: τις όπερες «Γένουφα», «Ταράς Μπούλμπας», «Κάτια Καμπάνοβα», τού «Νεκρό Σπίτι», έργα μ' έντονότατο δραματικό. Τή μεγαλειώδη Λειτουργία «Μίσσα Γκλαυδοσκαια», συμφωνικά ποιήματα και τραγούδια, και έντελως Ιδιότυπα έργα μουσικής δοματίου.

Ο Γιανάτσκι έζησε μονήρης στη Μοραβία, μακριά από κάθε αισθητική και πνευματική έπαφή, ή όποια φρονόσει ότι καταστρέφει τού γνήσιου και πηγαίου μουσικού ένστικτου. Στην όρχή του αττή συμβαδίζει με τόν μεγάλο Μουσόργκσκ, ακολουθώντας, όπως εκείνος, έξω από κάθε καθιερωμένη παράδοσι και συμβατιόμó, έντελως δικούς του νόμους ένοργανώσεως και άντιστιτικής. Η μουσική του έφευρετικότης είναι συναρπαστική όπως τά τραγούδια τών παιδιών, ο χειμαρώδεις βοές τών καταγίδων, και όλες οι φωνές τής φύσεως. Ο Γιανάτσκι στάθηκε ένας άγνότατος μουσικός ναυαρχολογίας ή έξπρεσιονιστής, πριν άκόμη οι τεχνικοί αότοι όροι καθιερωθούν στη μουσική.

Άπό τους άλλους σύγχρονους Τσέχους μουσι-

κούς ανάφερω στην πρόχειρη αττή έπισκόπησι τόν Βιτεζλάβ Νοβák, τόν συνθέτη τού παγανιστικού κύκλου «Πάν», τής περίφημη «Σλοβακίικη Σούτας», και πολλών άλλων σημαντικών έργων. Τόν Γιάρσλαβ Κρίκα, τόν Μπόλεσλαβ Βοιάκκα, τόν Βάκλαβ Στεπάν, τόν Ρουτνολφ Κάρελ, τόν Φαίρτσκι, τόν Άέμαν, τόν Νέμετσκι. Παραλείπω πολλά άκόμη μουσικά άστρα τής Τσέχικης μουσικής πλειάδος, πού λάμπουν τού καθένα με τού δικό του φός.

Μά ή έξρη άπαρημίσεως τόσο όνομάτων δέ μπορεί να δώση στόν άναγνώστη τους αττή μια μικρή ιδέα τού μουσικού αύθροητισμού και τής φλόγας πού διαπνέει τόν ευγενικό αττό λαό τής Μεσοερώπης. Για τούτο Τσέχους, ή μουσική προέχει σαν ένας λόγος ύπάρξεως, και όχι σαν μία τέχνη έφήμερων καιρών. Αττή ρυθμίζει τους παλμούς, τις λαχάρες, και τις άγωνίες τής όμαδικής εθνικής ψυχής ενός λαού, πού θεωρεί τούς μουσικούς του και τούς ποιητάς τού άληθινούς πνευματικούς άρχηγούς, περισσότερο άκόμη κι από τούς πολιτικούς του άνδρες.

Έτσι ή Τσέχικη μουσική, με τά πρωτόγνωρα χαρακτηριστικά της στοιχεία και με τή βαθμιαία της εξέλιξι είναι ή περιφανέστερη όπδειξι ότι ή φιλετική αντίληψις είναι τού δυνατότερο γνώρισμα πού μπορεί να κυριαρχήσει με τή ζωτικότητα του στην τέχνη. Η φυλή είναι ή καθαυτú γεωγραφική άτομικότης, ή καθαρώτερα, ή όμαδική άνθρώπινη άτομικότης σχετικá με καθιερωμένη γεωγραφική θέσι. Έτσι χωρίζονται βαθμίδον οι διάφορες συγγένειες τής ίδιουσυκραςίας, τού χαρακτήρος, τών ήθών και έθιμων, τής γλώσσης—συγγένειες πού έξερπνάζονται πρώτιστα από τις γεωγραφικές συνθήκες τής έγκαταβίσεως, και κατόπι από τις ιστορικές περιπέτειες τού κάθε λαού. Η Πατρία, ίδου ο άνθρωπος. Η Πατρία περιβάλλει τόν κάθε άνθρωπο με τις άκατανικτες άνάγκες μιάς πραγματικότητος στην όποια είναι αναπόφευκτο αττός να ύποταγη. Και ή ύποταγή αττή θά τόν εύρεγηση. Άπ' αττήν πηγάδι ή έφεύρεσις, άπ' αττήν θά έξελιχθή ή μεγαλοφυία με τόν καθιερωμένον άγώνα τής ζωής. Άπό τούς σκληρούς κι άχάριστους άγώνες του με τού έδαφος πού τόν τρέφει, με τούς άνέμους και τά κύματα πού τόν πολεμούν, θά κεντρισθή τού άνθρώπινον έγώ, θά δημιουργηθή ο φιλετικός τύπος, θά έκμηψουν οι δυναμικότερες τής φυλής.

Η εθνική παράδοσις είναι θησαυρός τού κάθε λαού, πού τή σωρεύσει σέ πολύτιμο όλικό οι αιώνες. Άπό τήν εθνική παράδοσις γεννιέται ή τέχνη—πού δέν είναι ποτέ ένας καθορισμένος σκοπός, αλλά τού φυχόρμητο άνθισμα τής όμαδικής ζωής. Η τέχνη είναι άληπληένδεται με τήν κάθε φυλή. Βλέπουμε στόν κόσμο φυλές έργατικές, δημιουργικές, κινήτριες μιάς δημιουργικότητος άσυγκρότητης άκόμη. Ράτεις έκτακτικής άκίνησιας, και λαούς πυρετώδους δράσεως, φυλές νέες, και φυλές γερασμένες. Φυλές πού γεννιούνται, και φυλές πού πεθαίνουν. Η καθεμιά άπ' αττές ένσπρκώνεται όλοκληρωτικά στην τέχνη της. Ο κάθε καλλιτέχνης είναι ο θεωμάτης τής φυλής του. Άπ' αττήν τού έργο του θ' άντλήση τή φυσιολογική του ύπαρξη και τήν εθνική του ζωή.

Η Βοεμική μουσική με τόν ξεχωριστό φιλετικό τύπο πού άντιπροσωπεύει, κατέχει μία πρώτη θέσι μέσα στην παναμερική Εύρωπαική όρχήστρα, με τού νοσταλγικό της πάθος, τή ζωτικότητα τών ρυθμών και τήν άνόθευτη έμπνευσι της.